

УДК. 159.9.072.4

Дронов Андрій Євгенійович, здобувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, психолог відділу виховної та соціально-психологічної роботи Інституту кримінально-виконавчої служби

e-mail: dronov.andrey@mail.ru

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ

Анотація

В адиктивній поведінці наркозалежних засуджених існує причинно-наслідковий зв'язок сталих характерологічних установок які ведуть до порушення встановлених заборон у вигляді вживання психоактивних речовин, що заважає ресоціалізації останніх. Мета дослідження - вивчення психологічних особливостей наркозалежних засуджених, що дає можливість встановити психологічні детермінанти внутрішніх і зовнішніх механізмів залежностей. Основними методами дослідження є теоретичний аналіз найбільш сучасних наукових джерел з відповідної тематики, проведення опитування та аналіз отриманих результатів з використанням методів математичної статистики. Доводиться, що концептуально важливо встановити причини такої асоціальної поведінки, що сприятиме створенню найбільш ефективних можливостей для її первинної профілактики, нейтралізації та усунення.

Ключові слова: адиктивна поведінка, наркотичні засоби, психоактивні речовини, ейфорія, інтоксикація, наркотична потреба.

Дронов Андрей Евгеньевич, соискатель кафедры юридической психологии Национальной академии внутренних дел, психолог отдела воспитательной и социально-психологической работы Института уголовно-исполнительной службы

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АДДИКТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ ОСУЖДЕННЫХ

Аннотация

Аддиктивное поведение наркозависимых осужденных имеет причинно-следственную связь устойчивых характерологических установок приводящих к нарушению установленных запретов в виде употребления психоактивных веществ,

что мешает ресоциализации последних. Цель исследования - изучение психологических особенностей наркозависимых осужденных, что дает возможность установить психологические детерминанты внутренних и внешних механизмов зависимостей. Основными методами исследования являются теоретический анализ наиболее современных научных источников по соответствующей тематике, проведение опроса и анализ полученных результатов с использованием методов математической статистики. Доказывается, что концептуально важно установить основные причины такого асоциального поведения, что будет способствовать созданию наиболее эффективных возможностей для ее первичной профилактики, нейтрализации и устранения.

Ключевые слова: аддитивное поведение, наркотические средства, психоактивные вещества, эйфория, интоксикация, наркотическая потребность.

Dronov A.E.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF ADDICTIVE BEHAVIORS CONVICTED

Summary

Addictive behavior prevents addicts convicted last resocialization. The purpose of research - the study of the psychological characteristics of convicted drug addicts, as well as a causal explanation of the phenomenon of addictive behavior. The main methods of research are theoretical analysis of the most modern scientific sources on relevant topics, conduct a survey and analysis of the results obtained using the methods of mathematical statistics. Proved the importance of the main reasons for such anti-social behavior that will help to create the most effective opportunities for its primary prevention, neutralization and elimination.

Keywords: *additive behavior, drugs, psychoactive drugs, euphoria, intoxication, drug demand.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Завданням нашого дослідження є вивчення психологічних особливостей наркозалежних засуджених в умовах відбування покарання. У свою чергу причинне пояснення феномену адиктивної поведінки серед засуджених, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, дає пояснення внутрішнім і зовнішнім механізмам залежностей.

Кожне суспільство керується певною системою норм, яка в свою чергу залежить від соціально-економічного, політичного, духовного стану даного суспільства. Оцінка будь-якої поведінки полягає у порівнянні її з певною нормою, відхилення від якої веде до формування девіантної поведінки. Розробкою питання поведінки, яка відхиляється від загальноприйнятих норм займалися такі вчені, як Л. М. Балабанова, М. І. Бобнєва, М. Вебер, С. А. Даштаміров, Е. Дюркгейм, Ю. А. Клейберг, Р. Мертон, Р. Мілз, Н. Дж. Смелзер, Р. Морріс, Т. Парсонс, В. Д. Плахов, А. А. Ручка, Г. Беккер, Ж.Н. Фішер, В. А. Ядов та ін.

В свою чергу девіантна поведінка завжди пов'язана з певною невідповідністю людських вчинків, дій, видів діяльності, поширених в тій чи іншій групі нормам, правилам поведінки, ідеям, стереотипам, установкам, цінностям.

При певній розмитості поняття «девіантна поведінка», за ним приховані цілком реальні соціальні явища, що виявляються в різних асоціальних формах: злочинність, наркоманія, пияцтво, алкоголізм, самогубство, проституція, втечі з дому, бродяжництво, агресивна та аутоагресивна поведінка, нав'язливі страхи, вандалізм, ігроманія та ін. Одну з найбільш ґрунтовних класифікацій типів та форм девіантної поведінки запропоновано В. С. Менделевичем. У залежності від способів взаємодії з реальністю та порушення тих чи інших норм суспільства В. Д. Менделевич девіантну поведінку розділяє на п'ять типів: а) делінквентна поведінка; б) адиктивна поведінка; в) патохарактерологічний тип; г) психопатологічний тип; д) тип девіантної поведінки, оснований на гіперздібностях.

При вивченні причин адиктивної поведінки думки вчених розходяться і в психології обговорюються наступні аспекти: вплив соціокультурних особливостей (Л. Ф. Філонов); членство в неформальних групах, де панують антисоціальні норми (А. В. Петровський М. В. Розін); наявність кризи підліткового віку (Ф. Дольто, Е. Еріксон, Д. І. Фельдштейн, Л. Б. Філонов).

Повертаючись до питання детермінант адиктивної поведінки наркозалежних засуджених, на наш погляд, існує причинно-наслідковий зв'язок сталих характерологічних установок і як наслідок, порушення встановлених заборон у вигляді вживання психоактивних речовин в умовах відбування покарання.

У нас не викликає сумніву що адиктивна установка для даної делінквентної мікрогрупи безумовно є потребою, про що виклав Узнадзе Д.М. в своїй роботі

«Психологія установки». Виходячи з теорії установки, потреба є джерелом активності. Там, де немає ніякої потреби, не може бути й мови про активність. У цьому сенсі поняття потреби дуже широко. Воно стосується всього, що є потрібним для живого організму, але чим він в даний момент не володіє. Однак те, в чому живий організм може відчувати потребу, залежить від рівня розвитку самого організму. За А.Маслоу, вищі потреби можуть задовольнятися лише за умови задоволення базових (нижчих) потреб. Звичайно, це не означає, що ці потреби не змінюються в процесі розвитку, що у амеби і у людини одна і та ж потреба харчування. Ні, ми хочемо лише зазначити, що кожен живий організм, на якій би високій суніні він не перебував, має вітальну потреба, що без неї життя взагалі неможлива. Однак нікому, звичайно, не прийде сьогодні в голову заперечувати, що і ця потреба розвивається, ускладнюється і урізноманітнюється, що на нижчому щаблі вона одна, а на вищій інша [1, с. 124].

Без сумніву, засуджені адикти в місцях позбавлення волі відчують вітальну потребу в психоактивних речовинах. Тому, в концепції теорії установки, Узнадзе Д.М. пише, що для вітальної потреби достатньо, якщо вона існує об'єктивно, тобто якщо організм дійсно відчуває потребу в чомусь. Незважаючи на те, продовжує автор, що суб'єкт, можливо, не має про неї жодного уявлення, він все ж безпомилково вдається до засобів, необхідним для її задоволення. Це відбувається приблизно так, як у випадку потреби дихання. Організм зовсім не відчуває особливо, що йому чогось не вистачає, що це щось є повітря і добути його можна тільки за допомогою дихання. Незважаючи на це, він дихає з максимальною точністю, для цього йому не потрібно ні власного попереднього досвіду, ні чиеїсь допомоги [1, с. 127].

Таким чином, засуджені навіть не ставлять перед собою завдання боротися із наркотичною залежністю, хоча і віддають собі звіт про шкоду наркотиків. Ілюстрацією цьому можуть виступати результати проведеного нами серед засуджених дослідження в установах виконання покарань України. Так на поставлені респондентам питання: «Ви згодні з мислю про те, що зловживання наркотиками, алкоголем і токсичними речовинами: а) реально загрожує всьому суспільству в цілому; б) реально загрожує фізичному та інтелектуальному розвитку людей» були отримані, відповідно, такі результати: а) так, згоден - 229 чол. (57,25%); б) так, згоден - 251 чол. (62,75%); [2, с. 418].

Розвиваючи думку Узнадзе Д.М., вітальна потреба сама направляє організм до бажаного предмету. При наявності певної потреби з незліченної безлічі предметів, що знаходяться в навколишньому середовищі, на нього впливає той з них, який може задовольнити потребу. В результаті у живої істоти виникає установка відповідної дії і, якщо цьому ніщо не заважає, здійснюється і саме ця дію.

Але припустимо, що на шляху задоволення потреби виникла перешкода. Безсумнівно, у суб'єкта виникне специфічне почуття занепокоєння, що йому чогось не вистачає, і, поряд з цим, - стан деякої напруженості, яке кожен хвилину готове перейти в стан активності. У цьому випадку ми вже будемо мати справу з фактом виявлення потреби у свідомості, з потребою як з психічним феноменом. Як ми бачимо, вона поки що обмежується лише рамками стану суб'єкта, і нічого об'єктивного в ній немає. Але трохи більше затримки в задоволенні потреби, і одразу пропадає відображення також в предметній свідомості: до викликаного нестачею почуття занепокоєння і напруги додається і специфічне переживання того об'єкта, який є засобом задоволення потреби [1, с. 308].

У нашому випадку затримки в задоволенні наркотичної потреби проявляються, в посиленні наркопошукової активності засуджених адиктів. Відбувається переживання власного болісного стану, але, крім цього і переживання об'єктивної дійсності стає своєрідним. Відбувається фокусування думок засудженого на задоволення наркопошукової потреби. Саме тому наркотична потреба зумовлює сприйняття засудженого і фіксує думки на об'єкті задоволення потреби - психоактивних речовин. На таке психологічний вплив потреби вперше звернув особливу увагу Курт Левін, для чого ввів спеціальне поняття (Aufforderungs-charakter нім. - Спонукальний характер).

К. Левін має тут на увазі спостереження, що голодного, наприклад, притягує їжа, а спраглою - вода, а коли обидві ці потреби задоволені, тоді, можливо, вони виявляються зовсім непоміченими або, у всякому разі, абсолютно байдужими для суб'єкта. Тепер у цих предметів уже не залишилося нічого від їх колишньої притягальної сили і, отже, вони не можуть спонукати суб'єкта до дії. Таким чином, у разі, коли задоволення потреби утруднюється, коли потреба безпосередньо не реалізується, вона проявляється у свідомості суб'єкта у вигляді специфічного змісту.

Тут доцільно знову згадати Д.М.Узнадзе, який вказував, що з боку суб'єкта потреба переживається у вигляді почуття незадоволеності, що містить у собі моменти збудження і напруги, а з об'єктивної сторони - у вигляді певних предметних змістів, що спонукають до дії. Таким чином, поведінка здійснюється під впливом актуального імпульсу певної потреби, окремі його етапи та моменти протікають як би самі собою, без свідомого управління ними суб'єктом. Їх, швидше, визначає та ситуація, в якій суб'єкту доводиться розгортати свої дії [1, с. 130].

У зв'язку з цим можна припустити, які механізми впливають на реалізацію потреби вживання, для більш точного розуміння даного феномена ми хочемо знову повернутися до Д. Узнадзе, який в контексті теорії установки констатував, що ситуація впливає на самого суб'єкта і викликає ефект тільки в самому суб'єкті. Середовище впливає на поведінку тільки через ефект, викликаний нею в суб'єкті. Іншими словами, на суб'єкта, підбуреного певною потребою, впливає актуальна ситуація, викликаючи в ньому певну цілісну зміну, визначену установку, і ось його подальша поведінка будується на основі цієї установки. Тому-то потреба несвідомо актуалізується [1, с. 132].

Підводячи підсумок, питання визначення адикції, як потреби чи можливості виживання в складних життєвих умовах, можна зробити висновки про мотиви вживання і глибинної сутності проблеми адикцій в місцях позбавлення волі. Саме тому, опитуючи адиктів про причини вживання ними психоактивних речовин, нами були отримані наступні відповіді: 1) щоб отримати розрядку, розслабитися; 2) щоб відчувати себе добре; 3) щоб уберегти себе від депресії; 4) щоб підбадьоритися при втомі, стомленні; 5) щоб розвіяти нудьгу; 6) щоб висловити протест (сім'ї, влади, суспільству) і т.п. [3, с. 22].

Таким чином, вимальовується така специфічна ознака, яка відрізняє порядок поведінки обслуговування: коли суб'єкт з метою задоволення актуальної потреби звертається до зовнішнього середовища, то в нього з'являється певна ситуація, яка викликає в ньому таку ж певну установку і за допомогою цієї останньої спрямовує всі його подальшу поведінку. Враховуючи, що у всіх випадках такої поведінки діє завжди імпульс задоволення актуальної потреби, ми могли б назвати його поведінку імпульсивною [1, с. 135]. Тоді вийшло б, що для імпульсивної поведінки характерним

є, по-перше, що її джерелом є актуальна нереалізована потреба і, по-друге, що вона визначається установкою, створеною актуальною «невлаштовуючою» ситуацією, що можливо і є основоположною детермінантою адиктивної поведінки в місцях позбавлення волі. На тлі цього відбувається патологічне зміщення мотиву на ціль. У будь-якому випадку, слід зрозуміти, що сам по собі шлях найменшого опору найпростішим потребам, рано чи пізно призводить людину на край прірви [4, с. 592].

Застосування наркотиків і токсичних речовин, звичайно, пов'язане з бажанням хоча б на деякий час сховатися від складнощів навколишньої дійсності, особливо в кризових умовах життя індивіда або усього суспільства. Більшість бездумно вбачає у цих способах можливість просто одержати ейфоричні відчуття. Це поняття буде цікаво розглянути більш детально.

Так існують численні яскраві описи внутрішніх почуттів під час інтоксикації:

- «...Дозволяє Вам стиснутись за секунду до розмірів атомного ядра або розтягнутися на відстань у світловий рік через галактики...» (Тімоті Лірі про ЛСД).

- «Алкоголь... переносить свого шанувальника з холодної периферії речей у їх сяючу суть» (Вільям Джеймс про алкоголь).

- «Що за воскресіння з самих глибин внутрішнього духу! Що за апокаліпсис світу всередині мене!» (Томас де Квінсі про опіум).

- «Час від часу самосвідомість повністю залишає тіло, витікає і пов'язується з деякою іншою формою — деревом, хмарою, навіть піаніно». (Роберт де Ропп про гашиш).

- «...Наповнює мене почуттям необмежених можливостей, які на мить роблять мене архангелом». (Венделл Холмс про ефір).

У більшості випадків подібні описи пов'язані з ЛСД, каннабісом або кокаїном. Іноді це алкоголь, амфетаміни або опіати. Відчуття асоціюються з такими концепціями як «кайф», «психоделія», «ейфорія» і «трансценденція».

Сучасна хвиля споживання психоактивних речовин почалася у інтелектуальних колах Америки у шістдесяті роки. «Психоделічні» або «трансцендентальні» відчуття були центральним елементом. Ідеологічні лідери, такі як Тімоті Лірі або Річард Альперт твердили, що хімічні речовини (особливо ЛСД) розширюють людську свідомість і пізнавальну здатність. Вони описували їх дії як райські відчуття.

Більшість відомих описів таких відчуттів були написані поетами і письменниками (Бодлер, де Квінсі, Хакслі). Це не збіг. Описи — це неясні, двозначні метафори, що відповідають метафорам, відомим у поезії. У вдалих випадках читач отримує почуття (напевне ілюзорне), що «я повністю розумію послання автора — я сам відчував себе так само». Чим більше абстрактна метафора, тим більше імовірність, що прихильний читач витлумачить метафору відповідним чином.

Схожість з релігійним трансом вельми помітна. Деякі колишні лідери психоделічної культури (такі як Річард Альперт) замінили наркотики йогою, медитацією або іншими нехімічними шляхами отримання подібних відчуттів. Релігійні секти викликають екстаз або видиво без хімічних речовин. Інтелектуали часто дивились на це з поблажливим скептицизмом. Коли ж шанувальники наркотиків викликають подібні відчуття ритуальним введенням хімічних речовин, це здається більш привабливим. Віра у хімічний рай може сприйматися як більш інтелектуально респектабельна, ніж віра у релігійний рай.

Але чи розширюють наркотики людську свідомість? Автори цих захоплених описів стану інтоксикації тримали свій розум відкритим для почуттів і настроїв. Але більшість людей, що приймають опіати, алкоголь або ефір не відчувають нічого, що нагадувало б ці чудесні описи. Це справедливо і для ЛСД, і для каннабісу, при умові, що людина, яка їх вживала, не знала, що вони здатні викликати подібну дію. Без соціального нав'язання і особливих сподівань більшість людей просто вважають їх дію неприємною. Метафоричне зображення фантастичних наркотичних станів мало подібне до фармакологічних ефектів.

Люди, сприйнятливі до навіювань, використовують психоактивні речовини як ритуал, щоб відчути суб'єктивні переживання, подібні тим, що отримують за допомогою мистецтва або релігії. Наркотична речовина викликає почуття, що ти не такий, як звичайно. Той, хто приймає наркотики концентрується на своєму внутрішньому стані, викликає найширші асоціації і витлумачує свої почуття вельми вільно. Метафори — це відмінна риса таких переживань. Стверджують, що метафори викликають суб'єктивне почуття вдовolenня, таким чином приємні почуття відсутні, поки стан не означений чаруючими метафорами. Привабливі оповідання діють як накази, що навчають новачка тлумаченню фізіологічних ефектів наркотика. «Психоделічні» ефекти, напевно, частіше за все зустрічаються серед інтелектуалів,

які не споживають наркотики щоденно. Такі відчуття мають відношення до світу мистецтва, релігії і парапсихології, але не до світу фармакології.

Розглянемо також фармакологічну основу ейфоричних ефектів. Всі інтоксиканти справляють численні ефекти на людський організм, включаючи дію на мозок. Згідно загальноприйнятим поглядам, приємні відчуття ейфоричних ефектів — цей наслідок фармакологічних властивостей інтоксиканта. Але дослідження дії наркотиків не підтвердило гіпотезу про те, що ті відчуття прямо відносяться до фармакологічних ефектів.

Психоактивні речовини можуть, наприклад, знижувати кров'яний тиск, сповільнювати розумові процеси, погіршувати координацію рухів і т. і. Коли люди приймають ці препарати, не очікуючи ейфоричних ефектів, вони помічають тільки ці фізичні, фармакологічні ефекти. Їх не називають «кайфом» і звичайно не сприймають як приємні. Звичайно, люди споживають наркотики не для того, щоб погіршити координацію рухів або знизити кров'яний тиск. Дослідження показують, що фармакологічні ефекти психоактивних речовин вельми неспецифічні і що ці ефекти в основному нейтральні або неприємні. Суб'єктивним відчуттям, певно, сприяє ряд різноманітних механізмів.

1. Важливу роль відіграють чисті ефекти сподівання. Декілька експериментів з алкоголем і каннабісом показали, що ефект плацебо — це потужний фактор у збудженні наступних почуттів. Споживачі часто приймають інтоксикант у помірних дозах і ефект сподівання сам по собі може викликати суб'єктивні відчуття.

2. Люди можуть навчитися відчувати хімічні ефекти. Соціальне навіювання і практика можуть примусити нас відчувати особливий смак (наприклад, кави, пива, тютюнового диму). Аналогічно люди можуть навчитися відчувати внутрішні зв'язки, що викликаються інтоксикантами. Це було ясно продемонстровано на прикладі експериментів Е. Вейла з марихуаною, а також встановлено для морфіну і героїну.

3. Люди можуть навчитися витлумачувати хімічні ефекти як особливі почуття. Експерименти з епінефрином показали, що фізичні реакції як такі звичайно емоційно нейтральні. Наші позначення перетворюють реакції організму в особливі почуття. Таким же шляхом ми можемо навчитися асоціювати внутрішні зв'язки з особливими емоціями, наприклад, радістю або розслабленням.

4. Внутрішні зв'язки можуть бути позначені як «кайф». Багато людей приймають морфін, розчинники і інші інтоксиканти без позначення відчуттів «кайфом» і демонстрації нестриманої поведінки. Щоб «спіймати кайф» людям треба не тільки хімічний вплив, але також соціально нав'язане тлумачення ефектів як приємних і «кайфових». Відоме дослідження Бекера демонструє процес нав'язання. Новачок відчуває деякі фізичні ефекти, які з допомогою досвідчених наркоманів позначаються як «кайф» і вважаються приємними.

5. Якщо стан позначено як «кайф» або сп'яніння, виникають асоціації з відповідними переживаннями і поведінкою. Соціальна роль людини «під кайфом» або п'яного — це роль з визначеними привілеями і меншими обов'язками.

6. Коли внутрішні зв'язки визначають хімічну дію, людина використовує ці зв'язки, щоб виміряти ступінь «кайфу». Сила зв'язків впливає на відчуття, поведінку і, імовірно, подальше споживання інтоксиканту.

Ейфоричні переживання — це не ефект, а тлумачення. У деяких випадках з використовуваними на протязі довгого часу хімічними речовинами відбуваються зміни у їх сприйнятті людьми — речовини починають позначатися наркотиками. Каннабіс з ліків перетворився у наркотик. Амфетамін з «енергетичних таблеток» був перетворений у наркотик. Випари розчинників, які маляри вважають гидотою, стали приємним інтоксикантом для груп підлітків.

Якщо хімічна речовина визнана інтоксикантом (наркотиком), суспільна думка вважає це відкриттям його внутрішніх властивостей, які були властиві препарату весь час. Але люди, споживаючи препарат і не знаючи, що він позначений як наркотик, реагують на нього відмінно від інших споживачів цього препарату. Визнання речовини наркотиком діє як самовиконувана підказка. Ейфоричні ефекти — це вельми важливі поняття у нашому осмисленні споживання алкоголю і наркотиків. Такі слова і поняття оформляють наші ідеї і направляють наше розуміння оточуючого світу.

Р. Вілмот, який вивчав відношення між наркотиками і «ейфорією», пише: «...Схильність будь-якого наркотика викликати ейфорію проблематична. Вона проблематична до такого ступеню, що наркотик стає ейфоригенним через соціально і культурно нав'язане споживання. Іншими словами: наркотики не ейфоричні самі по собі, але можуть стати такими шляхом соціалізації».

Антрополог Мак-Маршалл старанно вивчив споживання алкоголю у різних культурах. Він робить висновок: «...Фармакологічна дія алкоголю примушує людей відчувати себе інакше, ніж тоді, коли вони не п'ють. Дані цим відчуттям значення, саме як людина витлумачує ці почуття і направляє свої відчуття, обумовлюються культурою суспільства, де вона живе».

У підручнику з інтоксикантів, опублікованому Е. Вейлом декілька років тому, він висловився наступним чином: «Жодна речовина не примушує людей автоматично «ловити кайф». Людина повинна навчитися тлумачити фізичні ефекти наркотиків, як привід для «кайфу». Сподівання людей і суспільства примушують людей пов'язати внутрішні переживання з фізичними відчуттями, що викликаються наркотиками. Якщо ж цей зв'язок відсутній або переривається, люди можуть приймати величезні дози наркотика без «кайфу». Вони відчувають тільки притуплення почуттів».

Короткий висновок можна зробити у наступному вигляді: «Кайф» — це не фармакологічний ефект визначених хімічних речовин, а соціально нав'язане тлумачення фармакологічного ефекту [5].

Але варто зазначити, що засуджені потрапляють в УВП вже зі сформованою залежністю від психоактивних речовин, починаючи свій «адиктивний шлях» ще в підлітковому віці експериментуючи з різними хімічними речовинами (за даними ряду дослідників, 6% наркоманів уражено і токсикоманією) [6, с. 19], адже отруйний с'пяніло-одурманюючий ефект настає від вживання найрізноманітніших хімічних, біологічних, рослинних або лікарських засобів, які не входять у перелік наркотиків, але характеризується таким же, а іноді ще більш небезпечним ефектом одурманення, с'пяніння [7, с. 16].

Токсикоманічна залежність характеризується непереборним потягом до одурманюючих засобів – токсинів. Установлено, що токсичні речовини в короткі терміни ще швидше, ніж при наркоманії, призводять до тяжких незворотних психічних і фізичних змін в організмі в цілому. Навіть після первинного вдихання сильних токсичних речовин людина може невиліковно захворіти [8, с. 84-91]. Виняткової та найбільш суттєвої шкоди, токсикоманія завдає неповнолітнім, які стають на шлях правопорушень і злочинів [9, с. 16].

Як підкреслюють Е.А.Бабаян і М.Х.Гонопольский, в останні роки ефект впливу багатьох токсикоманічних речовин став відомішим, тому їх починають все частіше

застосовувати з метою більш дешевого одержання ейфорії, хоча приємні відчуття швидко проходять, поступаючись місцем незадоволеності, прагненню підвищити дозу при наростаючій психічній залежності. Жертвами звикання насамперед стають психопатичні особистості до яких часто можна віднести злочинців. «Вивчення впливу токсичних засобів на організм людей ведеться порівняно недавно, і тому механізми звикання до них, патогенез розвитку хворобливих станів ще далеко не повністю зрозумілі. Проте спостереження показують, що в динаміці токсикоманії лежать ті ж процеси, що і при розвитку алкогольної хвороби або наркоманії» [10, с. 199].

Тому ми вважаємо, що хімічна адикція (наркоманія), без відповідного психокорекційного впливу, є незворотнім процесом, і всі негативні зміни особистості, які сталися в результаті зловживання наркотиками, такі як, зміни і спустошення внутрішнього світу, стосунків з іншими людьми, а так само способів існування, залишаються з такими людьми назавжди. Що знову підтверджує необхідність організації психопрофілактичної роботи з адиктами на базі концептуальних основ теорії установок, особливо в умовах відбування ними покарання в місцях позбавлення волі.

Взагалі засуджені, абсолютно не намагаються дотримувати, які б то не було правила або заборони, незважаючи на наслідки, а вже тим більше залишатися «вірним» одному виду психоактивних речовин, що додатково свідчить про кримінологічний аспект наркотичної залежності.

Проаналізувавши основні теорії та підходи до пояснення сутності та витоків адиктивної поведінки в умовах відбування покарання в цілому, можна констатувати, що основними детермінантами можуть бути: вплив соціокультурних особливостей, членство в неформальних групах, де панують антисоціальні норми, наявність кризи підліткового віку. Також, існує причинно-наслідковий зв'язок сталих характерологічних установок і як наслідок, вживання психоактивних речовин. Психоактивні речовини стають ейфоригенними через соціально і культурно нав'язане споживання, наркотики не ейфоричні самі по собі, але можуть стати такими шляхом соціалізації». Засуджені, сприйнятливі до навіювань, використовують психоактивні речовини як ритуал, щоб відчуті суб'єктивні переживання, подібні тим, що отримують за допомогою мистецтва або релігії. Ефект впливу багатьох токсикоманічних речовин став відомішим та доступнішим, тому їх починають все

частіше застосовувати з метою більш дешевого одержання ейфорії, хоча приємні відчуття швидко проходять, поступаючись місцем незадоволеності, прагненню підвищити дозу при наростаючій психічній залежності.

Список використаних джерел

1. Узнадзе Д. Н. Психология установки. — СПб.: Питер, 2001. «Психология-классика»). 416 с.
2. Теоретичні основи боротьби з наркотизмом серед засуджених до позбавлення волі. О.М.Гумін, П.В.Мельнік.-Ірпін': Академія ДПС України, 2000. – 418 с.
3. Воронович Богдан Т. Без тайн о зависимостях и их лечении. Пер. с пол.-К; Сфера, 2004. – 270 с.
4. Психология зависимости: Хрестоматия/Сост. К.В.Сельченко.-Мн.: Харвест, 2004,- 592 с.
5. <http://www.tvereza.info/downloads/literature/fekjaer.html#fekjaer-7>
6. Мирошниченко Н.А., Музыка А.А. Уголовно-правовая борьба с наркоманией. – Киев-Одесса, 1988.
7. Организационные и практические вопросы профилактики наркотизма. (Методические рекомендации). – М., 1988.
8. Габиани А.А. Наркотики в среде учащейся молодежи // Социологические исследования. – М., 1990. - №6.
9. Рощин А.И., Плишкин А.В. Деятельность органов внутренних дел по профилактике наркомании и токсикомании среди несовершеннолетних. – Киев, 1992. – С.16; Иванов В.В. Особенности профилактики наркомании и токсикомании несовершеннолетних/ Острые углы воспитания. – Минск, 1990.
10. Бабаян Э.А., Гонопольский М.Х. Наркология. – М., 1987., 199с.

References transliterated

1. Uznadze D. N. Psihologija ustanovki. — SPb.: Piter, 2001. «Psihologija-klassika»). 416 s.
2. Teoretichni osnovy borot'bi z narkotizmom sered zasudzhenih do pozbavlennja voli. O.M.Gumin, P.V.Mel'nyk.-Irpin': Akademiya DPS Ukrainy, 2000. – 418 s.

3. Voronovich Bogdan T. Bez tajn o zavisimostjah i ih lechenii. Per. s pol.-K; Sfera, 2004. – 270 s.
4. Psihologija zavisimosti: Hrestomatija/Sost. K.V.Sel'chenok.-Mn.: Harvest, 2004,- 592 s.
5. <http://www.tvereza.info/downloads/literature/fekjaer.html#fekjaer-7>
6. Miroshnichenko N.A., Muzyka A.A. Ugolovno-pravovaja bor'ba s narkomaniej. – Kiev-Odessa, 1988.
7. Organizacionnye i prakticheskie voprosy profilaktiki narkotizma. (Metodicheskie rekomendacii). – M., 1988.
8. Gabiani A.A. Narkotiki v srede uchashheisya molodezhi // Sociologicheskie isledovanija. – M., 1990. - №6.
9. Roshhin A.I., Plishkin A.V. Deyatel'nost' organov vnutrennih del po profilaktike narkomanii i toksikomanii sredi nesovershennoletnih. – Kiev, 1992. – S.16; Ivanov V.V. Osobennosti profilaktiki narkomanii i toksikomanii nesovershennoletnih/ Ostrye ugly vospitanija. – Minsk, 1990.
10. Babajan Je.A., Gonopol'skiy M.H. Narkologija. – M., 1987., 199s.